

цього приводу «Без сумніву, мені здається, що те, як він помер, і коли він помер [...] стало вирішальним фактором для перетворення Лінкольна в американську ікону» [6]. Незважаючи на різну, часто протилежну оцінку особистості шістнадцятого президента США все ж необхідно зазначити, що саме йому країна завдячує переходом на демократичні засади, офіційну ліквідацію расизму та рабства.

Саме Акт про звільнення рабів став стимулом для подальшої зміни законодавства США, зокрема, тринадцятої поправки до Конституції (1865 р.), яка скасовувала рабство; чотирнадцятої (1866-й рік) - про позбавлення лідерів Конфедерації права займати державні посади, зрівняння прав негрів з білими; п'ятнадцятої (1870-й рік) - про не обмеження права голосу кольором шкіри, расою, рабством у минулому. Проводилася поетапна соціалізація рабів, розширювалися їх політичні та особисті права, наприклад, право голосу, купівлі нерухомості тощо.

Після прийняття «Закону про Гомстеди», і «Акту про скасування рабства» розширилася соціальна база, яка підтримувала президента, стало активно розвиватися фермерство, раби поступово одержували громадянські права та обов'язки, виникали умови для становлення громадянського суспільства.

На нашу думку, незважаючи на різні оцінки діяльності Авраама Лінкольна, його внутрішня політика була прогресивною, відповідала тогочасним умовам буржуазно-капіталістичного розвитку. Великою заслугою президента стали спроби зберегти цілісність країни, усунення соціальної напруги, вирішення низки соціально-економічних завдань країни. Його діяльність відіграла значну роль для розвитку США на перспективу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хайдекинг Ю. Американские президенты / Хайдекинг Ю. — М: Знание, 1997.-455с.
2. Иванов Р. Дипломатия Авраама Линкольна / Иванов Р.Ф. - М.,1987 - 344с.
3. Севастьянов Г. История США в 4 т. / Севастьянова Г.: В 4 т. — Т1. -М.,1985.-394с.
4. Иванян Э. А. История США. Хрестоматия: пособие для вузов / Сост. Иванян Э. А. - М.: Дрофа, 2005. - 523с .
5. Сэнберг К. Линкольн / Сэнберг Карл [перевод Б.Грибанова, Л.Шеффера]. – М: Молодая гвардия, 1961—705с.
6. Бенетт Л. Примусова слава: Авраам Лінкольтн у білій мрії [електронний ресурс]. — Режим доступу: http://countrystar.narod.ru/lincoln_ru.html.

Куцик Р.

Науковий керівник – доц. Григорук Н. А.

ФРАНЦУЗЬКО-РОСІЙСЬКА ВІЙНА 1812 Р. В РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Французько-російська війна 1812 року, одна з визначних подій в історії. Саме в той час вирішувалася майбутня доля багатьох країн Європи і Росії зокрема.

Тож актуальність теми зумовлюється тим, що ця подія завжди ставала предметом багатьох досліджень. Ще війна 1812 р. не завершилась, а навколо таких питань, як причини, характер, рушійні сили та наслідки цієї війни, уже «закипіли гарячі» суперечки, що знайшли відображення головними чином в публіцистичній літературі того часу. Протягом багатьох років, у світ вийшло багато наукових праць, які стосуються тих чи інших питань війни 1812 року. Ця тема знайшла відгук у працях дослідників Франції, Німеччини, Англії, Америки та ін. Проте найбільше ця тема висвітлена саме у російській історіографії.

Зазвичай, більшість істориків російську історіографію війни 1812 року поділяють на декілька етапів:

- дворянська історіографія (перша пол. XIX ст.);
- буржуазна історіографія (друга пол. XIX ст.);
- радянська історіографія (1917 – 1991 рр.);
- сучасна історіографія (з 1991 р) [11].

Таким чином вперше офіційне трактування війни 1812 р. у Росії було дане в брошурі «Погляд на війну французів в союзі з десятьма європейськими державами проти Росії 1812

року зі сторони розуму, що породив в Наполеона велетенську думку з підкоренням Росії бути володарем всесвіту». Ця брошура вийшла у 1813 р. Її головною метою було показати закономірність краху задумів, заснованих на фальшивому просвітництві і відновлення легітимних основ, які нібито є необхідною формою існування держав Європи [3, с. 9].

Пізніше офіційне трактування війни отримало відображення в «Історичному описі війни 1812 року», виданого Топографічним депо воєнного міністра Росії. У цьому «Описі» підкреслювалася мужність російських воїнів, «яка черпається від їхнього царя Олександра І» [3, с. 9].

До офіційних видань належать описи війни основані на публікованих в газетах матеріалах. Прикладом може бути «Огляд компанії 1812 року з 12 червня по 31 грудня», робота Я. Деминського «Похід Наполеона в Росію» та ін. Інше трактування подій 1812 містилося в «Известиях з армії», що видавалися штабом М. Кутузова. Повністю ж стратегічна концепція великого полководця була розкрита в брошурі «Відступ французів», виданої 12 грудня 1812 у Вільно і незабаром опублікованій під тією ж назвою в журналі «Син Вітчизни». Похід Наполеона в Росію автор розглядає як «останній удар, який загрожував свободі Європи». Якби перемогли французи в рабство попали би не тільки жителі Росії, а й народи всієї Європи. Тобто, у брошурі наголошується на тому що саме Росія стала «визволителькою Європи». Подібні погляди містяться у праці П. Чуйкевича «Міркування про війну 1812 р.», яка вийшла у 1813 р. У ній говорилося що французька армія зазнала поразки саме через російські війська, а не через мороз та холод, як стверджували французькі історики.[3, с. 10–11].

В журналі «Вісник Європи» була опублікована листівка, видана штабом російської армії під назвою «Размышления одного русского военного о 29-м бюллетене». У ній містилася гостра критика французької версії загибелі «великої армії» [3, с. 12].

Першою ґрунтовною історією війни 1812 року у дворянській історіографії стала робота полковника Д. Ахшарумова, яка вийшла під назвою «Опис війни 1812 року» у 1819 році. Він був першим хто в історичній науці спробував розкрити питання про роль народу у війні. Але таке трактування війни не могло отримати схвалення правлячих кіл, оскільки твір не показував керівну роль Олександра І [3, с. 13].

З робіт офіційного напрямку, які вийшли у першій половині ХІХ ст., найбільш великою була праця Д. Бутурліна «Історія навали Наполеона на Росію в 1812 році» (1824). Ця книга набула популярності і в Парижі. Французькі воєнні письменники охоче цитували з неї місця, які позитивно висвітлюють дії французьких військ. Проте праця містила у собі ідеологічний характер, оскільки в ній наголошується на тому, що саме завдяки Олександру І Росія здобула перемогу у війні [3, с. 14–15].

У 1829 р. в Парижі вийшла книга генерала М. Окунева «Рассуждение о больших военных действиях, битвах и сражениях, происходивших при вторжении в Россию в 1812 году». У Росії книга вперше була видана у 1833 р. в Петербурзі, а в 1841 р. відбулося її друге видання. На думку М. Окунева, російська армія завдала вирішального удару по військам противника, але голод і холод також зіграли величезну роль, прискоривши розпад і загибель «великої армії» Наполеона [7].

У 1839 р. О. Михайловський-Данилевський видає свою працю під назвою «Опис Вітчизняної війни 1812 року». Задум роботи зводився до показу боротьби двох імператорів, а не народів, тобто до прославлення особистості Олександра І [6]. На протигагу праці О. М.-Данилевського була написана книга Ф. Глинки «Нариси Бородинської битви» 1839 р. У роботі наголошується що головною силою у війні був народ, який «своєю кров'ю врятував батьківщину». Про Олександра І автор навіть не згадує [3, с. 24, 26].

У другій половині ХІХ ст. кількість праць починає безперервно зростати. У 1859 р. вийшла праця М. Богдановича «Історія Вітчизняної війни 1812 року». Автор знову подає тезу про об'єднання усього російського народу навколо імператорського трону, а головна роль у народному протистоянні виводилась дворянству. Від царя йшли всі вказівки і плани, саме він був керівником воєнних дій. У книзі наголошується, що французька армія програла через голод, холод і великі території, і росіяни здобули перемогу не за допомогою битв, а шляхом стратегії виснаження і тактики уникнення бойових дій [4].

Вихід книги М. Богдановича викликав критику з боку І. Ліпранді. Так у 1869 р. була опублікована його праця «Війна 1812 року. Зауваження на книгу «Історія Вітчизняної війни 1812

року»». І. Ліпранді стверджував, що не голод і мороз згубили «велику армію», а російська армія, яка у неперервних боях домоглася перемоги і змусила противника тікати з Росії. [3, с. 35 – 36].

Слід зауважити, що погляди М. Богдановича на характер і політичні причини війни 1812 розвивав Г. Леєр. Для нього ця війна також була війною імператорів. Вони вирішували долі народів. У своїй праці «Огляд війн Росії від Петра Великого до наших днів», яка вийшла у 1885 р., він стверджував, що головними противниками Наполеона в Росії були великі території і суворість клімату, меншою ж мірою військово мистецтво росіян. План оточення і розгрому військ Наполеона в роботі Г. Леєра як і раніше присвоюється одному Олександру I [3, с. 37].

Інших поглядів щодо війни 1812 року дотримувалися представники буржуазної історіографії. Так, О. Попов у своїх статтях піддає критиці тезу про провідну роль Олександра I у війні і відводить перше місце М. Кутузову, якому, як він писав, Росія зобов'язана своїм порятунком. Зокрема, про це він писав у таких своїх статтях як «Москва у 1812 році» (1875) і «Рух російських військ від Москви до Красної Пахри» (1897). А у своїй праці «Вітчизняна війна 1812 року. Історичне дослідження» (1905), О. Попов висвітлює дипломатичну підготовку війни. Він показав, що війна була викликана не особистими якостями Наполеона та Олександра I, а економічними протиріччями, в основі яких лежало економічне суперництво між Росією і Францією [3, с. 39].

Погляди О. Попова отримали розвиток у військово-історичних дослідженнях В. Харкевича. У своїй праці під назвою «1812 рік. Березіна. Воєнно-історичне дослідження» 1893 р., він досить докладно охарактеризував міжнародні відносини напередодні війни, коротко, але досить чітко змалював причини і дав критичну оцінку планів сторін та їх дій до бою у Смоленську [3, с. 40].

У 1901 р. виходить ще одна праця В. Харкевича «Війна 1812 року. Від Неману до Смоленська». В ній автор крім ходу подій самої війни, подає короткий історіографічний огляд теми [12].

XX ст. характеризується теж значною кількістю видань, що стосуються французько-російської війни 1812 р. Так цією проблематикою займався К. Воєнський. У 1906 р. вийшла його робота під назвою «Вітчизняна війна в російській журналістиці», а в 1911 р. «Вітчизняна війна 1812 року в записках сучасників». К. Воєнський стверджував, що війна 1812 року не була наслідком честолюбних бажань Наполеона, в основі її лежали економічні суперечності Франції та Англії. Росія ж була лише знаряддям Англії. На думку К. Воєнського війна не загрожувала Росії, оскільки головним завданням Наполеона було повернути на свій бік Олександра I для об'єднаної боротьби Європи проти Англії [3, с. 46–47].

З таких же позицій розглядав війну 1812 р. О. Корнілов. У своїй роботі «Епоха Вітчизняної війни та її значення у новій історії Росії» (1912), він говорив що наслідки цієї війни були благополучними для Росії. Вони сприяли «швидкому розвитку загального соціально-політичного процесу». Саме війна сприяла розпаду кріпосницьких відносин [3, с. 47].

Значно збагатила російську історіографію семитомна праця «Вітчизняна війна і російське суспільство 1812 – 1912», яка вийшла у 1912р. до столітнього ювілею війни. У цій праці історики відкинули тезу про керівну роль дворянства у війні і про єднання всього російського народу навколо трону для порятунку династії. Вони намагались визначити об'єктивні причини війни [8]. Так О. Кабанов у своїй статті «Ополчення 1812 року» показав антипатріотичні настрої дворянства. М. Михневич, автор статті «Бородіно», вважав що Бородінська битва не була повною перемогою. Він наголосив, що легенда про перемогу була потрібна Олександру I. Цю ж думку продовжив А. Геруа у своїй праці «Бородіно» (1912) [3, с. 47–49, 53].

Цікаво, що усі ці думки намагався спростувати такий історик як О. Байов. У «Курсі історії російського воєнного мистецтва» 1913 р. він наголошує, що головна причина війни Росії з Францією полягала у розбіжностях між імператорами Олександром I та Наполеоном [1].

З 1917 р. дослідники починають радянську історіографію. Важливою працею цього часу є робота М. Покровського «Дипломатія і війни царської Росії в XIX столітті» (1923). В основу історичної оцінки війни 1812 року він поставив економічні відносини сторін. У зображенні М. Покровського вийшло так, що Росія виявилася більше винною у війні: «вже її відмова від дотримання умов континентальної блокади змушувало Наполеона почати війну» [3, с. 57]

Велика кількість праць почала з'являтися в період другої світової війни, яка асоціювалась із війною 1812 року. З них виділяється книга Є. Тарле «Наступ Наполеона на Росію», яка вийшла спочатку у 1938 р. і перевидана у 1943 р. Він стверджував, що війна 1812 року є істинно народною. Цікавим залишається те, що Є. Тарле переоцінював роль Наполеона у війні. Він пише, що його боялися усі і навіть Кутузов, який через це уникав генерального бою. Причиною ж поразки Наполеона Є. Тарле вважає голод, холод і великі території. При цьому головну роль відводить голоду. Таким чином він повторив усі положення які панували у XIX ст. [10].

У 1951 р. вийшла книга П. Жиліна «Вітчизняна війна і контрнаступ Кутузова». Вона являла собою спробу дослідити війну 1812 року в цілому. Значна увага приділяється військовим діям Кутузова. У роботі подана критика концепції Є. Тарле, зокрема його теорія «природних факторів». У тому ж напрямку висвітлені основні проблеми війни в роботі М. Гарніча «1812 рік» (1952) [3, с. 65].

Центральне місце питання війни 1812 займають у випущеному в 1955 р. збірнику «Полководець Кутузов». Він представлений статтями М. Гарніча, С. Безкровного, А. Кочеткова і П. Риндзюньського [3, с. 66].

Питанням народної партизанської боротьби у французько-російській війні була присвячена невелика книга С. Бичкова, яка вийшла у 1954 р., «Селянський партизанський рух у Вітчизняній війні 1812 року». Він показав класову основу суспільних настроїв під час війни і підкреслив, що в той час як селяни готові були жертвувати всім надбанням і життям для звільнення Росії, дворяни дбали на сам перед про своє благо. В книжці Бичкова правильно показані витоки масового партизанського руху, цікаво охарактеризовані форми і методи партизанської боротьби [3, с. 67–68].

У 1958 р. з'явилася стаття А. Фадєєва «Про деякі риси зовнішньої політики Росії в період розкладу кріпосної системи». Тут проаналізовані відмінності між цілями самодержавства і потребами російського народу у період війни 1812 року [11, с. 53].

Серед кращих робіт цього часу по питанням історії війни 1812 року виділяється цикл статей В. Пугачова про підготовку Росії до війни, про російські плани на передодні і на початку війни. Так у 1962 р. вийшла його праця під назвою «До питання про першочерговий план війни 1812 р.», де висвітлювались основні плани дій російських військ. Також, у цей час була капітально вивчена історія народного ополчення 1812. Б. Ливчак у своїй праці «Народне ополчення в збройних силах Росії 1806 – 1856 рр.» (1961) вперше розглянув юридичний аспект цієї теми (законодавство про ополчення, правові норми призову, комплектування, озброєння) [11, с. 54–55].

У 1962 році виходить книга Л. Безкровного «Вітчизняна війна 1812 року». Ця книга відрізняється від інших тим, що у ній використано велику кількість зарубіжних джерел і літератури. Більше ніж у будь яких попередніх працях висвітлена історіографія теми. Детально, з новими даними висвітлені дії російської та французької армій [3].

У 1968 р. в Москві виходить нова праця П. Жиліна «Загибель наполеонівської армії в Росії». Її основу склали його попередні книги – «Контрнаступ Кутузова в 1812 р.» (1950) і «Контрнаступ російської армії в 1812 р.» (1953) [5].

Дещо нові відомості намагався викласти Б. Абалихін у своїй роботі під назвою «Боротьба з наполеонівською армією на Південному Заході Росії в період Вітчизняної війни 1812 р.», яка вийшла у 1879 р. У ній автор спробував пояснити давно забуту версію про те, що Наполеон йшов з Москви на Калугу з метою відступити не до Смоленська, як вважають майже усі історики, а в південні українські губернії [11, с. 72].

Велика кількість праць вийшла у 80-х рр.. Виділяються серед них такі роботи: П. Жилін «Бородіно 1812» (1987), Р. Хелме «Прибалтійський театр воєнних дій Вітчизняної війни 1812 р.» (1987), І. Ростунов «Вітчизняна війна 1812 р.» (1987) [11, с. 92–93].

У 1988 р. вийшла у друк книга В. Сироткіна «Вітчизняна війна 1812 р.». У ній автор коротко окреслює основні події війни 1812 р., він намагався зменшити «патріотичні» гіперболи дворянства, а Кутузова вважає «національним» героєм. Але основним недоліком є те що у книзі присутні фактичні помилки і перебільшення. Так, під Красним на гарнізон Д. Неверовського, пише В. Сироткін «рушила армада з п'яти піхотних і трьох кавалерійських корпусів всієї «великої армії», але насправді ніяких «п'яти піхотних корпусів» під Красним не було [9, с. 55].

Вагомим внеском в історіографію французько-російської війни 1812 р. є робота М. Троїцького «Вітчизняна війна 1812 року. История теми», яка вийшла у 1991р. Саме його вважають засновником сучасної, нової історіографії у Росії, щодо питань війни 1812 р. У своїй книзі автор намагався на основі об'єктивного аналізу дати порівняльну та критичну характеристику поглядам і працям різних істориків, які досліджували дану тему, починаючи від 1812 р. до 1988 р. Зокрема саме М. Троїцький досить чітко і правильно виділив етапи російської історіографії даної проблеми [11].

У 1999 р. вийшла праця двох авторів В. Безотосного і А. Васильйова «Російська армія 1812–1814». В книзі зачіпається тема війни 1812 р., а саме показано матеріальне забезпечення російської армії, та яка його роль у тогочасних подіях [2].

Важливі дані про війну 1812 р. подає І. Шеїн у своїй дисертації під назвою «Вітчизняна війна 1812 року: Історіографічне дослідження» (2002). В ній автор крім подання основних подій війни 1812 р. подає детальну російську та зарубіжну історіографію, при цьому він намагався порівняти усі ці дослідження і зробити науково обґрунтовані висновки [13].

Отже, французько-російська війна набула в російській історіографії широкої популярності. Проблемним залишається невизначеність і не одностайність думок багатьох авторів, щодо тих чи інших питань війни 1812 р. Також слід зауважити, що велика кількість літератури була заідеологізованою, тому більшість правдивих фактів приховувалося, що не давало можливості повністю висвітлити тему. З розпадом радянського союзу, почали виходити роботи основані на більш достовірних джерелах, як російських так і зарубіжних, це у свою чергу дало можливість побачити правдивість усієї картини тогочасної війни, а також відкрити нові факти, які колись приховувались. І на кінець потрібно відзначити, що російська, як і більшість історіографії зарубіжних країн, відображає в дечому суб'єктивний характер викладу матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Байов А. К. Курс истории русского военного искусства в 7 томах. Т. 7. Военная комиссия 1801 г. – Бородинское сражение / А. К. Байов. – СПб. – 1913. – 469 с.
2. Безотосный В. Русская армия 1812 – 1814 / В. Безотосный, А. Васильев. – М.: Владос. – 1999. – 148 с.
3. Бескровный Л. Г. Отечественная война 1812 года / Л. Г. Бескровный. – М.: Соцэргиз. – 1962. – 611 с.
4. Богданович М. И. История Отечественной войны 1812 года / М. И. Богданович. – СПб. – 1859. – 1820 с.
5. Жилин П. А. Гибель наполеоновской армии в России / П. А. Жилин. – М.: Наука. – 1968. – 403 с.
6. Михайловский-Данилевский А. И. Описание Отечественной войны 1812 года / А. И. Михайловский-Данилевский. – Санкт-Петербург: Военная типография. – 1839. – 466 с.
7. Окунев Н. А. Рассуждение о больших военных действиях, битвах и сражениях, происходивших при вторжении в Россию в 1812 году Н. А. Окунев. – Санкт-Петербург. – 1841. – 301 с.
8. Отечественная война и русское общество 1812–1912. – М.: Издание Т-ва И. Д. Сытина. – 1912. – 302 с.
9. Сироткин В. Г. Отечественная война 1812 года: Кн. Для учащихся ст. классов сред. шк. / В. Г. Сироткин. – М.: Просвещение. – 1988. – 255 с.: ил.
10. Тарле Е. В. Нашествие Наполеона на Россию. 1812 год / Е. В. Тарле. – М.: Гиз. – 1943. – 466 с.
11. Троицкий Н. А. Отечественная война 1812 года. История темы / Н. А. Троицкий. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та. – 1991. – 112 с.
12. Харкевич В. Война 1812 года от Ньмана до Смоленска / В. Харкевич. – Вильно: Типография Штаба Виленского военного Округа. – 1901. – 248 с.
13. Шеин И. А. Отечественная война 1812 года: Историкографическое исследование / И. А. Шеин. – М. – 2002. – 551 с.

Куцик Р.

Науковий керівник – доктор істор. наук Москалюк М. М.

РОЗВИТОК ЦУКРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Дуже розвинену групу виробництв на Україні в другій половині ХІХ – початок ХХ ст. являли собою галузі харчової промисловості, зв'язані з переробкою сільськогосподарських продуктів: цукрова, винокурна, тютюнова, мукомельно-круп'яна та олійна. Проте найбільш поширеним було виробництво цукру. Саме ця галузь зробила значний крок в перед.